

Příspěvek na Konferenci u příležitosti 35. výročí svatořečení sv. Anežky České:
SVOBODA JAKO PRINCIP CHARITY

Autor: Prof. Dr. Theol. Heinrich Pompey,
em. Prof. Univerzity Freiburg a Univerzity Palackého v Olomouci.

**SVOBODA JAKO ZÁKLAD CHARITNÍ PODPORY,
POMÁHÁNÍ A UZDRAVOVÁNÍ.**

"Sebepoznání je první cestou k uzdravení", jak praví staré německé přísloví. Jen pokud je klient odhodlán vzít svůj osud do vlastních rukou, má šanci dostat se s vhodnou pomocí zvenčí ze své obtížné životní situace. Není pochyb o tom, že pro lidi s materiálními, sociálními nebo psychickými problémy to není nic snadného. Mají-li však uspět, je nezbytné, aby realisticky zhodnotili sami sebe, své schopnosti a dostupnou pomoc, tedy aby se ve svých myšlenkách a činech nenechali svést zbožnými přáními, jako v podobě snů či ideologie.

Sebepoznání však nelze vynutit zvenčí, ani prostřednictvím sociálněpolitických opatření, ani úsudkem sociálního pracovníka. Klient si musí své jednání určit sám, bez vnitřních a vnějších omezení. V opačném případě nelze vyloučit pád zpět.

To je stará evropská moudrost. Již před 2 500 lety požadoval starořecký filozof Chilón jako rozhodující životní postoj: [5] "gnothi seauton", "poznej sám sebe", jako základ zdařilého života, tedy pro poznání vlastní životní pravdy, jak by se řeklo biblicky.

Když klienti lépe porozumí sami sobě a poznají, co jimi v jádru hýbe a co je pohání, stanou se automaticky shovívavější k sobě samým a opatrnější na vlastní požadavky od života. Porozumí svým emocím a svému chování, získají vnitřní klid, vyrovnanost a dokážou kritičtěji posoudit svou životní situaci.

Sebepoznání či sebeuvědomění znamená obrátit své poznání k vlastnímu já, ke svému chování, svým dispozicím, schopnostem, postojům a motivacím. Tato reflexe je základním předpokladem odpovědného sebeřízení ve všech životních situacích.

Pokud se má nové nasměrování života u našich klientů podařit, musí zde být osobní svoboda poznávání a vnitřní i vnější svoboda rozhodování, tedy také svoboda od vnějších sociálních a materiálních omezení.

Svoboda rozhodování a sebeurčení je tedy součástí lidské důstojnosti a lidských práv našich klientů.

K této svobodě však patří také to, že **klient může pomoc vědomě odmítnout**. I to je třeba akceptovat. Již Ježíš řekl svým učedníkům: *"A když někdo ...nebude chtít slyšet vaše slova, vyjděte ven z toho domu a setřeste prach svých nohou"* (Mt 10,14).

U zásady svobodného sebeurčení klienta je však třeba dbát **sociálně-psychologicky** na to, že každá konfliktní a obtížná citová nebo materiální životní situace je – podle známého psychologa Cattella – závislá na

- a. osobnostních faktorech,
- b. na faktorech sociálního prostředí.

To platí pro sociální, psychické, fyzické i materiální problémy. Obě tyto oblasti je třeba kriticky posoudit a při poskytování podpory a pomoci je nepřikrašlovat, nebagatelizovat ani nepřehlížet. Jak vypadají vnější sociální a materiální podmínky života a co znamenají pro mou životní situaci?

Je důležité dbát na to, aby faktory sociálního prostředí nesloužily jako záminka pro nečinnost klienta, takže by blokovaly jeho jednání: *"Na tom už nezáleží, tady už se nedá nic dělat....."* Možná jen chybí důležité informace o možnostech materiální a sociální podpory, na které je třeba klienta upozornit a zajistit mu k ní přístup.

Je nezbytné, aby **sociální stát vytvářel podmínky**, v nichž má každý občan možnost svobodné životní volby, tj. žít život hodný lidské důstojnosti. Aby takové podmínky stát vytvářel, je třeba, aby jej církve a její Charity v souladu se svou sociální naukou kriticky sociálně-politicky kontrolovaly.

Na druhé straně se sociální stát, jako je ten český nebo německý, neobejde bez odpovědného řešení materiálních nebo sociálně-psychologických životních problémů ze strany klienta. Sociální stát se nemůže spokojit s takovým řešením problému, při kterém se klient spokojí se záchrannou sociální sítí.

Souhrnně: Faktor svobody v psychologické a materiální pomoci na straně klienta není nutné jen respektovat, ale také jej upřednostňovat a sociálně-politicky podporovat tak, aby sociální, materiální nebo zdravotně-sociální podmínky umožňovaly klientovi také svobodné a odpovědné životní rozhodování.

Duchovní podpora

Osobní a přímé doprovázení je často únavné a odvahu beroucí, a proto ke službě sociální práce ctící svobodu potřebujeme podporu a posilu, jakou nám dává Ježíšova spiritualita.

Je přitom působivé, že výše vysvětlené poznatky psychologie a sociální práce korelují s životním poselstvím zjevení a s křesťanskou moudrostí víry, naděje a lásky a že Ježíšovo životní poselství optimalizuje a posiluje humanitně vědecké faktory úspěšného sebepoznání i efektivního pomáhání, takže sociálně-psychologické jednání je optimálně podporováno spirituálně.

Původ svobodného jednání člověka spočívá v tom, že Bůh sám existuje ve svobodě a člověka stvořil ke svému obrazu, tj. jako odpovědnou osobu, která může svobodně převzít odpovědnost za sebe sama (Gn 1,26f). Člověk tedy není mechanicky reagující bytostí, ale bytostí, která se může a musí svobodně rozhodovat a odpovědně jednat, protože svoboda znamená a přináší odpovědnost za sebe sama. To je rozhodující prvek podobnosti člověka s Bohem.

Ježíš, Boží Syn, který se stal člověkem, se s respektem k lidské svobodě ptá svých tehdejších klientů: *"Co chceš, abych pro tebe učinil?"* (Mk 10,51). Nikomu nevnucuje životní cestu a své zásady. Chce, aby trpící poznal sám sebe a zapojil se. Bohočlověk Ježíš váže úspěch své mise na svobodné rozhodnutí člověka, což platí stejně i pro celkové spásné působení jeho vykupitelského činu. Neboť *"kde je Duch Páně, tam je svoboda"* (2 Kor 3,17).

Aby člověk mohl dostat své svobodě a z ní plynoucí odpovědnosti, poskytuje Bůh člověku pro nasměrování života potřebnou životní sílu, energii (moc) a moudrost ve svém zjevení v Ježíši Kristu. Zve člověka, aby ho následoval na cestě k naplněnému životu. Například pochybujícím Tomášovi Ježíš říká: *"Já jsem ta cesta, pravda a život"* (Jan 14,6).

Je poučné, že Ježíš nenabízí pochybujícím Tomášovi životní nauku nebo teorii, ale spíše zjevuje sebe a svůj život jako měřítko pro nasměrování života, které ale působí podpůrně jen tehdy, pokud Tomáš tuto pravdu, a tedy Ježíšovu životní cestu učiní svou vnitřní pravdou.

Na straně pomáhajícího se takto spojuje – obdobně jako u Ježíše – osobní **důvěryhodnost člověka**, laskavý příklon a nadějeplná osobnost. **Osobní životní existence**, tj. vnitřní soudržnost, kongruence života a osoby, osobní životní praxe a životního přesvědčení jsou typickým rysem ježíšovského pomáhání a uzdravování. Pro efektivní pomáhání proto není primárně relevantní, jakkoliv chytrá teorie života, ale osobní existence pomáhajícího. *"Verba docent, exempla trahunt!"*, slova hýbou, ale příklady táhnou, říkali už staří Římané. Ježíšova pomáhající praxe ukazuje, jak může personální, radikálně křesťanské pomáhání duchovně posílit profesionální pomáhání, i když je to beze sporu pro pracovníka náročné.

Výrok *"Kdo to může pochopit, pochop"* (Mt 19,12) platí i pro tento prvek následování Ježíše. Realisticky si musíme přiznat: *"Jsme teprve na cestě"*. Na druhou stranu, jde o radikální posílení principů **kongruence a transparency**, které identifikovala humanistická psychologie pro efektivní terapii, neboť vedou k úspěšnému sebeřízení. V běžném jazyce by se dalo říci, že vedou také ke smíření pracovníka s vlastní životní realitou.

Profesionální doprovázení trpících vyžaduje **čas**. Poradenství může proběhnout rychle, například během 2–3 sezení, anebo může trvat celé roky než ke svobodnému rozhodnutí, a tím i k přijatelnému řešení problému dojde. Putování izraelského lidu pouští trvalo více než 40 let, než dorazil do zaslíbené země. Zvenčí se zdá, že lid Izraele mohl zvolit přímější cestu k moři, která by trvala méně než čtyři roky. Ne, cesta trvala dlouho, jak tomu často bývá, když jde o pomoc lidem v charitních službách.

Shrnutí: Ježíšova víra, naděje a láska, prožívané v pokoře, se mohou trpícím otevřít pouze tehdy, pokud je jimi pomáhající sám zasažen a dotčen. Kristus nepřesvědčoval chytrými knihami, ale svou osobou a svými činy.

Heinrich Pompey

Heinrich Pompey je jedním z nejvýznamnějších představitelů teologie charity. Zabývá se vývojem sociální práce v Evropě a jejím teologicko-náboženským přesahem. V roce 2005 stál u založení Katedry křesťanské sociální práce Cyrilometodějské teologické fakulty UP, kterou šest let vedl. Čestný titul doctor honoris causa mu Univerzita Palackého udělila za významný přínos pro rozvoj oboru v evropském měřítku a při budování odborného pracoviště křesťanské sociální práce na CMTF UP.

Teologii, psychologii a filozofii vystudoval na univerzitách v Münsteru a Würzburgu. Práci o Rozvoji lékařství a křesťanské humanitě získal habilitaci v oboru pastorální teologie v roce 1973 na Univerzitě ve Würzburgu, kde byl také v letech 1978 až 1988 profesorem. V období 1988 až 2004 zastával pozici ředitele Institutu pro charitní studia a křesťanskou sociální práci na Teologické fakultě Univerzity Freiburg. Působil také na Gustav Siewerth Akademie ve Weilheim-Bierbronn, na Univerzitě Johanna Gutteberga v Mohuči, Univerzitě Karlově a dalších evropských vysokých školách. Je čestným profesorem na Katolické univerzitě di San Antonio ve španělské Murcii.

Na začátku druhého tisíciletí stál u zrodu olomoucké katedry křesťanské sociální práce, v jejímž čele stál do roku 2010. Jako zakládající člen Maltéžské pomoci v Německu intenzivně spolupracoval s její českou a moravskou větví stejně jako s řadou dalších občanských a církevních institucí v Čechách a na Moravě. Pro pracovníky pomáhajících profesí přednášel na odborných seminářích po celém světě, např. v Jižní Koreji, Argentíně, Indii, Francii, Španělsku, Rusku a dalších zemích.

Je autorem či spoluautorem téměř 350 vědeckých, výukových i populárně duchovních prací a členem řady církevních a sociálních grémií a vědeckých sdružení. Za mezinárodní vědecké i praktické působení v oblasti křesťanské sociální práce obdržel v roce 2006 Kříž zásluh Německé spolkové republiky. O dva roky později mu papež Benedikt XVI. udělil Řádovou hvězdu papežského řádu sv. Řehoře za více než dvacetileté angažmá v rozvoji charitní nauky a spirituality. Kromě bohaté vědecké dráhy působil také v pomáhající praxi terapeuta v rodinné a manželské poradně i jako dobrovolník návštěvní služby v místě svého bydliště.